

Planska izgradnja Cancuna i njegov utjecaj na regionalni razvoj

Poljanec, Monika

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:714946>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Monika Poljanec

Planska izgradnja Cancuna i njegov utjecaj na regionalni razvoj

Prvostupnički rad

Mentor: prof. dr. sc. Sanja Faivre

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 3.9.2021.

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Prvostupnički rad

Planska izgradnja Cancuna i njegov utjecaj na regionalni razvoj

Monika Poljanec

Izvadak: Meksička je vlada 1960-ih godina osmislila novu ekonomsku strategiju temeljenu na planskom razvoju turizma. Odlučila je izgraditi novo turističko središte koje će, osim ekonomske zarade, pridonijeti regionalnom razvoju slabije razvijenih dijelova države. To novo turističko središte bio je Cancun u državi Quintana Roo, koja je do tada bila nerazvijena i rijetko naseljena. U ovom radu prati se izgradnja Cancuna i njegov turistički razvoj. Objašnjen je utjecaj na regionalni razvoj cijele države te utjecaj na okoliš i stanovnike grada.

30 stranica, 10 grafičkih priloga, 1 tablica, 20 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Cancun, Quintana Roo, Meksiko, turizam, regionalni razvoj

Voditelj: prof. dr. sc. Sanja Faivre

Tema prihvaćena: 14. 1. 2021.

Datum obrane: 23. 9. 2021.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Undergraduate Thesis

Planned construction of Cancun and its impact on regional development

Monika Poljanec

Abstract: In the 1960s, the Mexican government create a new economic strategy based on the Planned Tourism Development. The Government decided to build a new tourist center which, besides economic profits, will contribute to the regional development of less developed parts of the country. This new tourist center was Cancun in the state of Quintana Roo, which until then had been underdeveloped and rare populated. This paper deals with the construction of Cancun and its tourism development. Its impact on regional development of the entire country, as well as the impact on the environment and its inhabitants are discussed.

30 pages, 10 figures, 1 tables, 20 references; original in Croatian

Keywords: Cancun, Quintana Roo, Mexico, tourism, regional development

Supervisor: Sanja Faivre, PhD, Full Professor

Undergraduate Thesis title accepted: 14/01/2021

Undergraduate Thesis defense: 23/09/2021

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. RAZVOJ TURIZMA NA POLUOTOKU YUCATANU	1
3. NASTANAK CANCUNA	2
3.1. IZGRADNJA CANCUNA.....	3
3.2. KRETANJE BROJA STANOVNIKA CANCUNA OD 1970. DO 2020. GODINE	9
4. KRETANJE BROJA TURISTA U CANCUNU OD 1970-TIH GODINA PROŠLOG STOLJEĆA DO DANAS	10
5. DIVERZIFIKACIJA TURISTIČKE PONUDE U REGIJI.....	11
6. UTJECAJ CANCUNA NA REGIONALNI RAZVOJ	14
7. EKOLOŠKE POSLJEDICE IZGRADNJE CANCUNA	21
8. SOCIOEKONOMSKE PROMJENE	24
9. ZAKLJUČAK.....	25
10. LITERATURA	27
11. IZVORI.....	29
Popis priloga	IV

1. UVOD

Planski razvoj turizma postao je važan segment u razvojnim strategijama nekih zemalja u razvoju. Meksiko je bio predvodnik takvog razvoja s više generacija planiranih turističkih centara (Torres i Momsen, 2005a). U ovom radu će se analizirati razvoj jednog takvog turističkog centra - Cancuna. Cancun je turističko središte u Meksiku koji se nalazi na poluotoku Yucatanu, u najistočnijoj meksičkoj državi Quintana Roo. Grad je osnovala država kako bi potaknula regionalni razvoj te kako bi se obogatili stranim ulaganjima. Smatrali su da će gospodarski razvoj ublažiti siromaštvo i poboljšati socioekonomske uvjete ruralnih stanovnika regije.

Ovom tematikom bave se brojni autori. Torres i Momsen (2005b) u svom radu objašnjavaju nastanak grada i ulogu međunarodne ekonomije u izgradnji, a u drugom radu (2005a) utjecaj na regionalni razvoj države. Neki autori bave se ekološkim i socioekonomskim problemima proizašlim iz razvoja turizma (Juarez, 2002; Murray, 2007; Wilson, 2008; Martinez i dr., 2013). Torres (2002) je proučavala promjene u razvoju Cancuna od fordističkog, orijentiranog na masovni turizam, do postfordističkog grada s raznolike turističke ponude te se u kasnijim istraživanjima bavila povezivanjem poljoprivrede i turizma (Torres, 2003).

U radu se istražuje planski razvoj Cancuna kao važne turističke destinacije koja treba državi osigurati velike prihode. Prilikom izgradnje Cancuna odvojen je turistički prostor od životnog prostora lokalnog stanovništva kako se ne bi ponovio scenarij iz Acapulca gdje se satter naselja nalaze uz hotele. Rad prati turistički razvoj, od nastanka grada do danas, te njegov utjecaj na razvoj cijele regije Quintana Roo i turističkih mjesta u blizini Cancuna. Također, objašnjeno je kako je masovni turizam utjecao na okoliš i stanovnike cijele regije.

2. RAZVOJ TURIZMA NA POLUOTOKU YUCATANU

Meksiko je jedna od turistički najrazvijenijih država Latinske Amerike. Na razvoj turizma pozitivno je utjecalo dugo razdoblje političke stabilnosti u odnosu na ostale latinoameričke države. Najviše međunarodnih turista dolazi iz Sjedinjenih Američkih Država zbog blizine i dobre gospodarske povezanosti, a drugo važno emitivno područje je Kanada. Upravo zbog toga je meksički turizam osjetljiv na gospodarska kretanja u tim državama (Curić i dr., 2013).

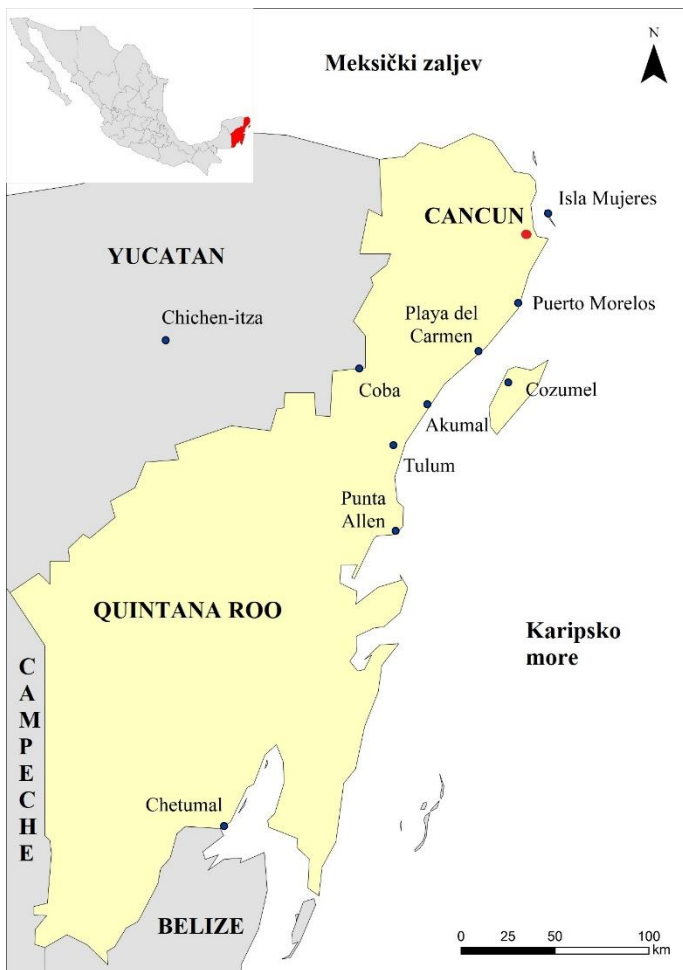
Od kasnih 1960-ih godina država je preuzela vodeću ulogu u planiranju i provedbi razvojnog plana za turizam. Do tada je turizam u Meksiku bio vođen zahtjevima tržišta. Država je pokazala spremnost za ostvarivanje svojih turističkih planova unatoč protivljenju pojedinih skupina ljudi, najčešće stanovnika u područjima izgradnje. Djelovanje države u prvim godinama razvoja turizma bilo je ključno za ukupan rast dolazaka i noćenja. Vlada je, osim vlastitih ulaganja, pronašla privatne poduzetnike koji su bili voljni ulagati u hotele. Privatizacija državnih poduzeća tijekom 1980-ih i 1990-ih uključivala je i neke turističke tvrtke, a do tada je privatni sektor već ulagao u turizam (Clancy, 1999).

Poluotok Yucatan turistički je najvažniji dio istočnog meksičkog primorja. Turiste privlači ugodna klima za razvoj kupališnog turizma te brojni kulturno-povijesni spomenici (Curić i dr., 2013). Turizam u Quintana Roo započeo je u drugoj polovici 20. stoljeća kada međunarodni turizam počinje rasti, zbog potreba stanovnika industrijaliziranih zemalja za odmorom i razvoja komercijalnih letova. Tada započinju naponi u promicanju Meksika kao turističke destinacije. Kao dio procesa modernizacije Meksiko se počinje okretati međunarodnom turizmu stoga otvaraju turističke urede u inozemstvu, osnovano je Nacionalno vijeće za turizam i razvijen Nacionalni plan razvoja turizma (Murray, 2007). Najvažniji projekt bio je izgradnja Cancuna.

Projekt u Cancunu od početka je bio ekonomski s ciljem privlačenja stranih turista i prihoda (Murray, 2007). Krajem 1980-ih savezna vlada započela je povlačenje iz turističke industrije u Quintana Roou što je dovelo do povećane kontrole od strane tržišta i državne vlade. Od početne usmjerenosti na elitni turizam dolazi do orijentacije na masovni turizam. Godine 1996. razvija se Riviera Maya koja povezuje Cancun i Tulum u jedinstvenu turističku cjelinu. Stopa rasta Riviere Maya veća je od rasta samog Cancuna (Murray, 2007).

3. NASTANAK CANCUNA

Cancun je turističko središte u Meksiku koje se nalazi na poluotoku Yucatánu, u najistočnijoj meksičkoj državi Quintana Roo (sl. 1.). Quintana Roo prostire se na 50 212 km², a grad se nalazi na sjeveru i ima izlaz na Karipsko more (Pelas, 2011). Grad je stvorila država kako bi potaknula regionalni razvoj i strana ulaganja.

Sl. 1. Karta Quintana Roo

Izvor: Mertinez i dr., 2013

3.1. IZGRADNJA CANCUNA

Quintana Roo stoljećima je bio prostor progonstva, zatvora i izolacije, a neki autori je nazivaju „praznom četvrti“ i „periferijom periferije“ (Torres Maldonado, 1997, prema Torres i Momsen, 2005b, 315) te „dvostrukom periferijom“ (Pi-Suyner i Brooke Thomas, 1997, prema Torres i Momsen, 2005b, 315). U vrijeme kada je Cancun izabran za mjesto velikog turističkog projekta krajem šezdesetih godina prošlog stoljeća, Quintana Roo imala je malo cesta, bila je slabo naseljena, s lošom infrastrukturom i bez međunarodne zračne luke, ali raznovrsne i netaknute obale. U to vrijeme turizam je bio slabo razvijen, samo na otocima Cozumel i Isla Mujeres (Murray, 2007).

Izgradnja Cancuna bila je od nacionalne važnosti jer je predstavljala temelj nove, vanjsko orijentirane ekonomske strategije planskog razvoja turizma (Torres i Momsen, 2005b). Tijekom ekonomske krize 1960. godine u Meksiku, turizam je predstavljao važnu priliku za privlačenje stranog kapitala u državu, stoga je vlada odlučila izgraditi novo turističko središte. Tijekom 1970-ih godina meksička je vlada poticala javnu izgradnju i mjere za privlačenje stranih i nacionalnih ulaganja smatrajući da će megaprojekti doprinijeti modernizaciji ruralnih područja. Godine 1974. osnovan je Nacionalni fond za razvoj turizma (FONATUR) koji je bio zadužen za planiranje i razvoj novih gradova, ali i za kontrolu i upravljanje zemljišnim porezima i turističkim tvrtkama (Martinez i dr., 2013). Izgradnja i razvoj novog turističkog središta bila je prilika za zapošljavanje velikog broja ljudi iz okolnog područja. Osim zapošljavanja direktno u turizmu, veći broj radnika bio je potreban i prilikom izgradnje. Kako na tom području nije bilo značajnih gospodarskih aktivnosti, ovo je bila dobra mogućnost za ekonomski razvoj cijele regije (Pelas, 2011).

Turizam u to vrijeme nije bio novi koncept u Meksiku, no masovni turizam jest. U vrijeme prohibicije 1920-ih i 1930-ih godina razvio se pogranični turizam na području Tijuana-San Diego. Kao odgovor na zahtjev američkog stanovništva za slobodnim aktivnostima, Meksikanci su počeli nuditi razne usluge, poput prostitucije i kockanja (Hiernaux-Nicolas, 1999). Druga generacija turističkih središta jest Acapulco. Grad se nalazi na pacifičkoj obali, a razvoj je počeo 1930-ih godina. Popularnost mu se povećala 1950-ih kada postaje popularno odredište brojnih holivudskih zvijezda. Acapulco je imao kvalitetne hotele, raznovrsne restorane i užurban noćni život. Međutim, nije bilo urbanog planiranja. Hoteli i restorani često su se nalazili usred squatter naselja, a nedostojala je vodovodna i kanalizacijska infrastruktura. To je sve više odbijalo strane turiste pa su morali pronaći neko novo mjesto (Pelas, 2011).

Izbor lokacije određen je na temelju složenih analiza. Provedena je analiza turističkog tržišta – porijeklo turista, sklonosti i potencijalni izdaci, što turisti žele od svog odmora. Na temelju te studije naglasak je stavljen na kombinaciju sunca, mora i pijeska (Murray, 2007). Prilikom izbora lokacije u obzir su uzeta i fizičko-geografska obilježja, poput temperature, broja sunčanih sati, pješčane obale, zatim blizina karipske obale i brojni ostaci Majanske kulture. Država Quintana Roo odgovarala je ovim zahtjevima jer njena približno 860 kilometara duga obala obuhvaća brojne uvale, lagune, šume mangrova, pješčane dine, stjenovita područja te prekrasne bijele pješčane plaže. Dodatna atrakcija bio je Mezoamerički koraljni greben, drugi po veličini sustav koraljnih

grebena na svijetu, koji započinje u blizini Cancuna i nastavlja se prema jugu, pored obala Belizea i Guatemale do zaljeva Honduras (Murray, 2007). Prije početka radova provedena je studija isplativosti turističkog potencijala regije. Studija je utvrdila da je povlačenje Kube s turističke scene ostavilo prostor za razvoj drugih destinacija, no Meksiko je bio u slabom položaju za iskorištavanje te prilike, budući da je velik dio karipske obale bio nerazvijen. Opasnost se javila da će druga mjesta poput Bahama, Portorika, Jamajke i Djevičanskih otoka zauzeti to mjesto. Studija je pokazala da bi dva mjesta trebala imati prioritet za meksička ulaganja – Cancun na Karibima i Ixtapa na Pacifiku. Rani razvoj Cozumela dao je prednost razvoju Cancuna (Redclift, 2009).

Razvojni plan temeljio se na trostranoj ekonomskoj strategiji. Planeri su očekivali financijsku suradnju državnih, međunarodnih i privatnih ulagača (Pelas, 2011). FONATUR je preko Meksičke banke kupio potrebno zemljište po niskim cijenama kako bi se povećao udio zemljišta u vlasništvu države. Ubrzo je osnovao vlastitu građevinsku tvrtku koja je započela izgradnju, izgradio šest hotela i pružio povoljne mogućnosti za strana ulaganja (Murray, 2007). Naime, FONATUR je prikupljao kapital prodajom zemljišta privatnim investitorima. Taj proces je bio relativno spor te su tako prvi izgrađeni hoteli bili u vlasništvu savezne vlade (Clancy, 2001, prema Pelas, 2011). Meksiko je do 1971. godine osigurao podršku međunarodnih razvojnih organizacija, kao što su Svjetska banka i Međuamerička razvojna banka. Zajam Svjetske banke bio je prvi izravni zajam za turističku infrastrukturu u svijetu (Pelas, 2011).

Cancun je izgrađen na prudu širokom od 100 do 400 metara, dugom 23 kilometra, omeđenom Karipskim morem na istoku i lagunom Nichupte na zapadu. Predstavljao je važan ekosustav s raznolikom vegetacijom (Martinez i dr., 2013). Gradnja turističkog kompleksa započela je u veljači 1970. godine, a turističko mjesto počelo je raditi 1976. godine (Hiernaux-Nicolas, 1999). Cancun je godinama dograđivan i danas gotovo da više nema mjesta za izgradnju novih sadržaja (sl. 2.).

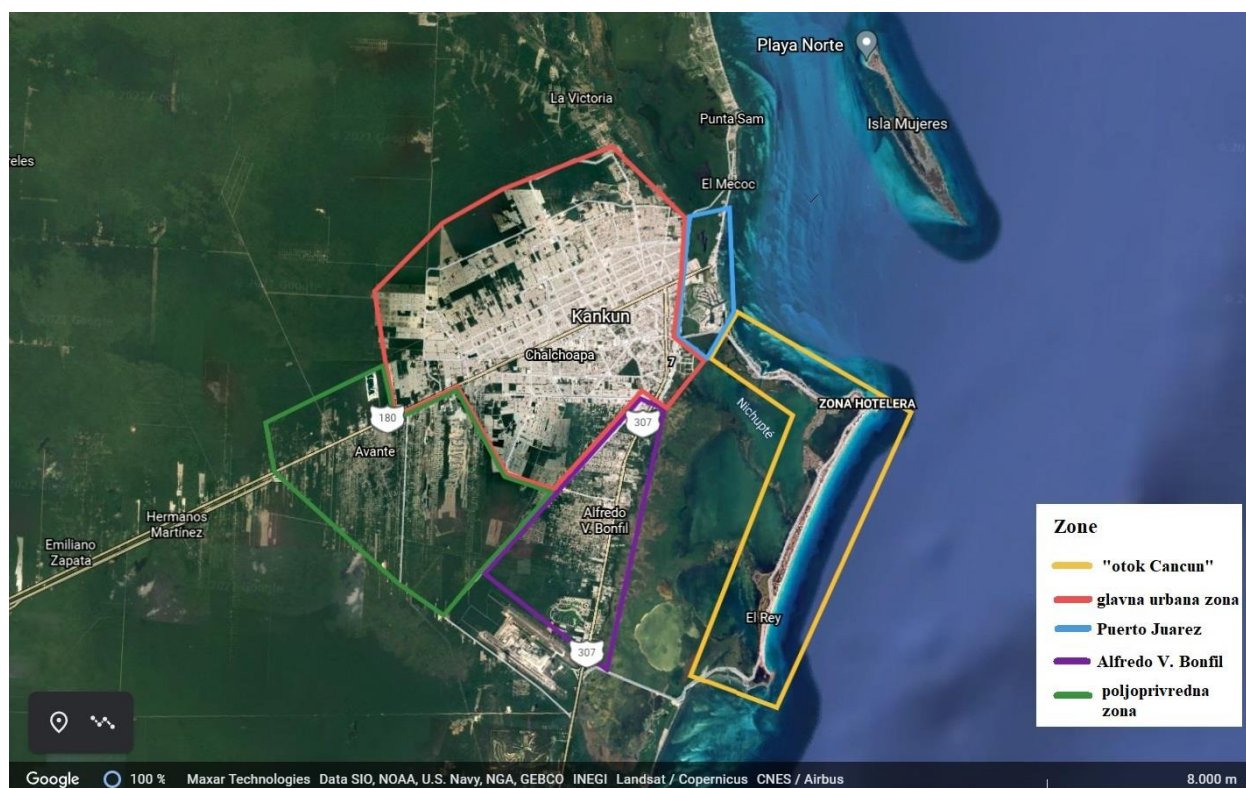
Sl. 2. Izgradnja Cancuna od 1970. do 2006. godine

Izvor: Reales Casas, 2021

Projekt izgradnje podijeljen je u pet cjelina. Prvo su izgrađeni most koji povezuje „otok Cancun“ s kopnom, luka Puerto Juarez i međunarodna zračna luka. Drugi dio projekta uključivao je sanaciju područja, odnosno suzbijanje komaraca i raseljavanje divljih životinja te osiguravanje sigurne opskrbe pitkom vodom izgradnjom dvadeset rupa u poroznim stijenama. Nakon toga uslijedila je elektrifikacija i izgradnja nove telekomunikacijske mreže. I na kraju je počela gradnja turističkih objekata (Redclift, 2009).

FONATUR je izgradnju Cancuna pažljivo planirao. Odvojen je turistički prostor od životnog prostora lokalnog stanovništva kako se ne bi ponovio scenarij iz Acapulca gdje se squatter naselja nalaze uz hotele. Grad je nekad bio podijeljen u tri zone: turistička zona na tzv. otoku („Cancun Island“), stambena zona na kopnu i nerazvijena periferija, no s razvojem turizma dolazi do promjena u strukturi grada. S turistima koji traže alternativu prepunim plažama, turistički prostor se proširio izvan tzv. otoka, na dio nekada planiran za stanovanje lokalnog stanovništva (Torres i Momsen, 2005b). Danas je podijeljen na pet zona (sl. 3.): „otok Cancun“ ili hotelska zona izgrađena na lidu, glavna urbana zona na kopnu, zona Puerto Juarez koja se spontano razvila dolaskom siromašne imigrantske populacije koja traži posao, zona Alfredo V. Bonfil koja se nalazi

na autocesti od Cancuna do Rivere Maye, pretežno za stanovanje siromašnijeg stanovništva te poljoprivredna zona (Martinez i dr., 2013).

Sl. 3. Zone Cancuna

Izvor: Google Earth, 2021, modificirano prema Martinez i dr., 2013

Izuzetno brz rast turizma zahtijevao je sve više stambenih zona za srednju klasu kojima su nekretnine u hotelskoj zoni bile preskupe. Stoga je zabilježen značajan rast bogatih, dobro uređenih stambenih četvrti u blizini centra grada s laganim pristupom hotelskoj zoni, ali zadržavajući odvojenosti od turista. Poljoprivredna zona u neposrednoj blizini služi za opskrbu prehrambenim proizvodima turističke zone, no danas i u tom području postoje stambene zone zbog ilegalne prodaje zemljišta pripadnicima kankunske elite. Ruralno područje uz zapadnu obalu laguna također je pod pritiskom urbanog širenja (Torres i Momsen, 2005b).

„Otok Cancun“ povezan je s kopnom na sjevernom i južnom dijelu, ali ostaje odvojen od lokalnih stambenih područja kako bi se turistima osigurala privatnost i ekskluzivnost. Postoje velike razlike između turističke jezgre i periferije grada koju nastanjuje siromašno stanovništvo.

Postoji kontinuum koji se kreće od krajnjeg luksuza do siromaštva i potpunog odsustva osnovnih usluga. Siromašni Meksikanci kreću se kroz te prostorne podjele, od razvijenog turističkog dijela gdje rade do siromašne periferije gdje žive. Turisti ostaju u središnjoj hotelskoj zoni i, u manjoj mjeri, u turističkom središtu grada, a gotovo se nikada ne upuštaju u neturistički centar grada ili rubna područja Cancuna pa tako nisu svjesni ekstremnog siromaštva koje se nalazi nekoliko kilometara od njih (Torres i Momsen, 2005b). Radnici niže i srednje klase na posao putuju autobusom, a oni više klase automobilom (Hiernaux-Nicolas, 1999). Smith (1984) prema Torres i Momsen (2005b) ističe da je prostorna diferencijacija posljedica prostorne centralizacije kapitala. Odnosno, sav kapital, ulaganja i infrastruktura koncentrirani su na „otoku Cancunu“ gdje se nalazi glavina turističkog sadržaja. Lokalnim stanovnicima pristup plaži je ograničen, većina stanovnika luksuznu turističku zonu mogu doživjeti samo kroz prozor autobusa, kuhinje ili neuredne hotelske sobe, a za one koji nisu zaposleni u turizmu to je nepristupačno mjesto (Torres i Momsen, 2005b).

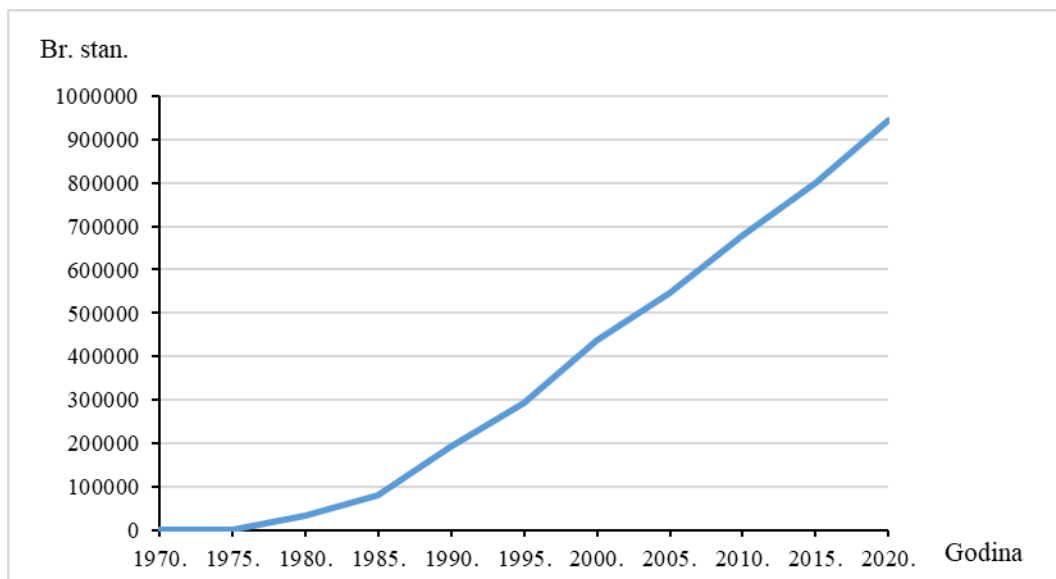
U početku se grad razvijao u skladu s prirodnim okolišem gdje je plaža bila glavna atrakcija kako bi se zadovoljile potrebe turista. Međutim, izgradnja cestovne infrastrukture, kanalizacije, zračne luke, golf terena, restorana i stambenih područja dovelo je do vizualne preobrazbe krajolika, migracija životinja, problema sa zbrinjavanjem otpada i nedostatkom vode. Primarne djelatnosti također su bile pogođene, primjerice ribarstvo ugroženo industrijskim aktivnostima proizašlim iz turizma (Martinez i dr., 2013). Više o ekološkim posljedicama prezentirano je u poglavlju 7.

Koncentracija kapitala u Cancunu kao središtu turističke proizvodnje poslužila je kao čimbenik za ruralni i urbani egzodus siromašnog stanovništva u potrazi za boljim mogućnostima zarade. To je rezultiralo naglim i kaotičnim rastom squatter naselja na periferiji grada. Vlada države Quintana Roo 1982. godine je pokrenula program Nuevos Horizontes za formaliziranje posjeda i poboljšanje osnovne infrastrukture squatter naselja, tada poznatog kao Colonia Puerto Juarez. Lokalna stambena uprava, Instituto de Viviende de Quintana Roo, stanovnicima squatter naselja prodala je parcele koje su već zauzeli po pristupačnim cijenama. To je dovelo do stvaranja četvrti niže srednje klase. No migracije u Cancun su se nastavile, pa čak i ubrzale s meksičkom ekonomskom krizom ranih 1990-ih i posljedičnim smanjenjem subvencija u poljoprivredi, kredita i programa pomoći. To je dovelo do stvaranja novih siromašnih četvrti na sjeveru grada (Torres i Momsen, 2005b).

3.2. KRETANJE BROJA STANOVNIKA CANCUNA OD 1970. DO 2020. GODINE

S razvojem turističkih djelatnosti stanovništvo se povećalo jer su stanovnici iz drugih dijelova države Cancun smatrali prilikom za ekonomski razvoj. Prije turističkog razvoja Cancun je bio malo ribarsko naselje sa svega 127 stanovnika 1970. godine (sl. 4.). Već četiri godine kasnije, kada započinje gradnja, broj stanovnika prelazi 1000 (World population review, 2021). Od 1985. godine počinje nagli rast stanovnika zbog sve veće potrebe za radnom snagom. U razdoblju između 1990. i 2000. broj stanovnika se udvostručio. U 21. stoljeću stopa rasta se smanjila, no broj stanovnika i dalje raste te se pretpostavlja da će 2023. godine prijeći milijun stanovnika (World population review, 2021).

Međutim, u planu izgradnje nije predviđen toliki demografski rast. Prema projekcijama 2000. godine trebalo je biti oko 200 000 stanovnika, no u stvarnosti je taj broj bio dvostruko veći. To je dovelo do infrastrukturnih problema. Glavni problemi uzrokovani su nedostatkom stanova za stanovništvo nižeg statusa, nedostatkom poticaja za gradnju i nedostatkom prostora. Iako se stambena situacija poboljšala tijekom godina, još uvijek postoje dijelovi grada bez osnovne infrastrukture (Martinez i dr., 2013).

Sl. 4. Kretanje broja stanovnika Cancuna od 1970. do 2020. godine

Izvor: World population review, 2021

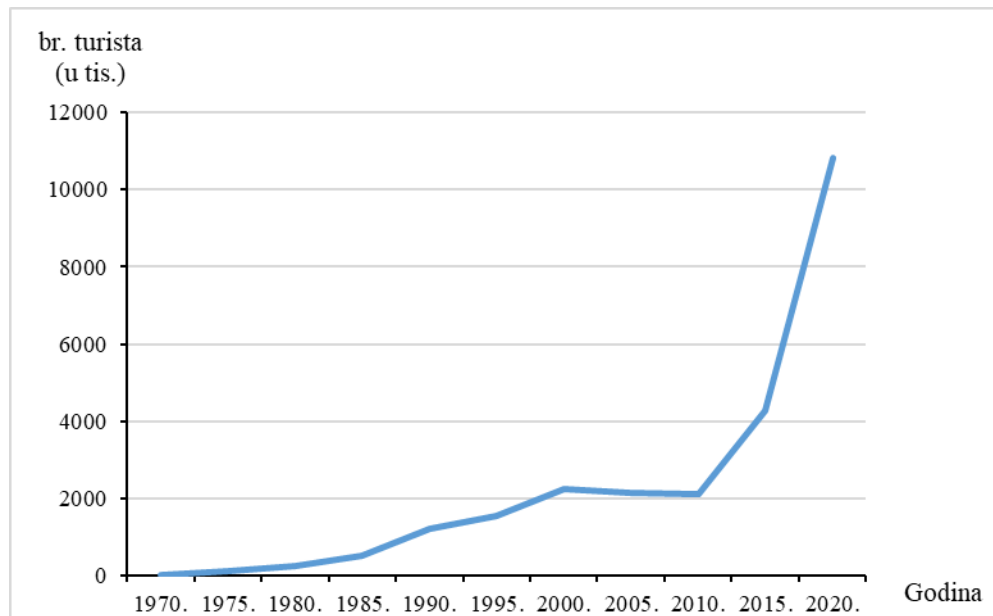
4. KRETANJE BROJA TURISTA U CANCUNU OD 1970-TIH GODINA PROŠLOG STOLJEĆA DO DANAS

Kao vodeće meksičko ljetovalište, Cancun privlači velik broj turista. Osim po plažama, Cancun je poznat po noćnim klubovima, barovima i restoranima. U Cancunu dominiraju veliki luksuzni hoteli orijentirani na kupališni turizam. Broj hotela raste, a koncentrirani su na obali „otoka Cancun“. Hoteli u hotelskoj zoni karakteristični su za masovni turizam – visoke zgrade s puno soba (Torres, 2002).

Dolazak turista raste iz godine u godinu (sl. 5.). Od početka rada turističkog kompleksa četiri izvanredna događaja utjecala su na turističku aktivnost. To su bili uragani Gilbert 1988. i Wilma 2005., teroristički napadi u SAD-u 2001. i gripa AH1N1 2009. godine. Kada je 1988. uragan Gilbert stigao na područje Cancuna, hotelska ponuda obuhvaćala je 12 000 soba sa zauzetosti od 70%. Zbog uragana 7 000 turista premješteno je iz hotelske zone u skloništa. To je narušilo ugled odmarališta i smanjilo okupaciju hotela. Osim ekonomske, šteta je bila i ekološka – plaže su smanjene zbog gubitka pijeska, pogođena su bila i šumska područja kao i koraljni greben. Druga kriza nastala je nakon terorističkih napada 11. rujna 2001. u SAD-u. Zbog ograničenja i straha od letenja zaustavio se dolazak američkih turista koji su najbrojniji posjetitelji Cancuna. Na ovom primjeru vidljivi su nedostaci dominacije američkih turista jer bez njihovih posjet broj turista u Cancunu drastično pada. Zatim, 15. listopada 2005. godine Cancun je pogodio uragan Wilma. Od siline vjetera došlo je do oštećenja hotelskih zgrada koje su se obnavljale nekoliko godina čime su smanjeni smještajni kapaciteti. Gripa AH1N1 započela je u svibnju 2009. godine i na snazi su bile brojne mjere koje su ograničavale okupljanja i kretanja među državama, a turisti koji su u zatekli u Cancunu prijevremeno su ga napustili (Martinez i dr., 2013). Procjenjuje se da je kriza 2009. godine dovela do gubitka 307 milijuna dolara (Moncada, 2009, prema Martinez i dr., 2013).

Iako je slična situacija bila 2020. godine s pandemijom COVID-19, ona nije utjecala na pad turističkih dolazaka, već sasvim suprotno. Dok su druge zemlje zatvarale svoje granice i otkazivale letove, Cancun je bio otvoren za turiste. Kada je smanjen rizik prijenosa COVID-19 i Cancun postao 'žut', hotelima je omogućena popunjenost od 60%. Za ulazak u Cancun nije bilo posebnih ograničenja kao u nekim zemljama, što je privuklo brojne turiste. S rastom popularnosti,

povećao se broj letova u grad. Cancun je bio jedan od prvih gradova u svijetu koji je otvorio svoja vrata za međunarodni turizam u lipnju 2020. godine (Kucheran, 2020).

Sl. 5. Kretanje broja stranih turista u Cancunu od 1970. do 2020. godine

Izvor: FONATUR, 2010, Barómetro Turístico de Cancún, 2010, prema Martinez i dr., 2013, Caribbean Turism Organization, 2005, 2008, 2011, Statista, 2021

5. DIVERZIFIKACIJA TURISTIČKE PONUDE U REGIJI

U početku Cancun je bio tipičan primjer fordističke destinacije orijentirane na masovni turizam (Torres, 2002). Masovni turizam obično obilježava mali broj pružatelja usluga, često transnacionalnih kompanija koje dominiraju svjetskim tržištima. Masovni turizam ovisi o ponudi povoljnih cijena velikom broju potrošača srednje klase, stoga je za ostvarivanje profita potreban veliki broj posjetitelja što ga čini sustavom masovne proizvodnje i potrošnje. Takva odmarališta često su standardizirana, pokazujući sličnost u izgradnji, arhitekturi i uslugama koje pružaju pa se tako može teško pronaći razlika među tropskim odmaralištima. Turisti nerijetko traže zapadnjačke sadržaje koji se nalaze u zaštićenom 'turističkom mjehuriću', odnosno da su odvojeni od lokalnih stanovnika i njihove kulture. Njihove potrebe i sklonosti orijentirane su na njima poznato i udaljeno od autohtonog. To dovodi do McDonaldizacije turističkog sadržaja – velike,

homogenizirane i standardizirane proizvodnje turističkih sadržaja. Paket aranžmani koji se nude lako su predvidljivi, standardizirani te je ciljano i efikasno osmišljen cijeli odmor (Torres, 2002).

Promjene u post-fordističkom načinu proizvodnje odnose se na fleksibilniju, specijaliziranu proizvodnju te proizvodnju manjeg obujma. Te promjene povezane su s globalnim restrukturiranjem, globalizacijom i sa specijaliziranim i promjenjivim ukusima potrošača. U turizmu to se očituje u velikoj raznovrsnosti ponude, poput ekoturizma, kulturnog turizma, agroturizma, seoskog turizma i dr. Uz to, turistima se nudi širi izbor turističkih proizvoda i objekata. Postfordistički turizam obično se povezuje s bogatim, obrazovanijim i zrelijim turistima koji se odgovornije ponašaju prema okolišu i više ih zanima lokalna kultura te su spremniji isprobati nove stvari (Torres, 2002).

Kako je kupališni turizam najvažniji oblik turizma u Cancunu, nije iznenađujuće da su plaže najvažniji privlačni faktor ljetovališta. Istraživanje koje je provela Torres (2002) pokazuje da su turistima, nakon plaža, najvažnije klima i okoliš (koji povezuju s obalnim područjima, a ne sa šumama u unutrašnjosti). Isto istraživanje otkriva da su gotovo svi anketirani turisti u Quintana Roo posjetili plaže, znatno manje arheološka nalazišta, a broj posjetitelja Mundo Maya i prašume je zanemariv. Dominacija kupališnog turizma potvrđuje orijentaciju na masovni turizam. Što se tiče arheoloških nalazišta u blizini Cancuna, najposjećeniji su gradovi Tulum, Chichen Itza i Uxmal gdje turisti dolaze na organizirane jednodnevne izlete. S godinama broj turista na tim nalazištima raste čime i oni razvijaju masovni turizam. S druge strane, postoje brojna manja nalazišta, primjerice Ek Balam, Coba i Mayapan (sl. 6.), koja su također otvorena za turiste, ali primaju daleko manje posjetitelja. Razlog tomu je vjerojatno nedostatak marketinške promocije i neuređenost nalazišta. No to ima i prednosti, manje poznata mjesta bit će bolje očuvana za budućnost. Prisutnost drevnih arheoloških nalazišta Maya razlikuje Cancun od sličnih turističkih odredišta ovog dijela Kariba (Walker, 2008).

Sl. 6. Ruševine Mayapana

Izvor: Yucatan Travel, 2019

Do 1980-ih godina Cancun se razvijao kao središte masovnog turizma privlačeći turiste suncem i plažama. No meksičkoj vladi postalo je jasno da ako želi privući nove turiste mora proširiti turističku ponudu. To je uključivalo proširenje turističke zone s otoka na centar grada kao sekundarnog turističkog centra, izgradnju hotela, restorana i trgovačkih centara duž otočne strane lagune, izgradnju obiteljskih atrakcija poput vodenih i zabavnih parkova i planirani megaprojekti izgradnje luksuznih trgovačkih i stambenih kompleksa. Najveći razvoj dogodio se južno od Cancuna gdje se razvilo Koridor Cancun-Tulum, danas poznat kao Riviera Maya. Riviera Maya proteže se od grada Puerto Morales na sjeveru do Punta Allena na jugu (Torres, 2002). Područje je obuhvaćalo netaknute plaže, prekrasne uvale, arheološka nalazišta Maya, močvare i druga prirodna bogatstva. Razvoj Riviere Maya uključivao je koncept održivog razvoja koji objedinjuje ekološke, socio-ekonomske i kulturne procese (Rosado-May i Kissmann, 1998). Ekoarheološki park Xcaret primjer je uspješnog megaprojekta na Rivieri Maya koji nudi spoj ekoturizma i kulturnog turizma, a uključuje i masovni turizam. Park je izgrađen oko drevnog naselja Maya, a otvoren je 1990. godine. Xcaret privlači brojne turiste iz Cancuna i Riviere Maya prezentirajući kulturu Maya – rekonstrukcije drevnih ceremonija i tradicionalnu igru loptom. Također, park je bogat florom i faunom (Walker, 2008).

Nakon 11. rujna 2001. i značajnog pada turističkih dolazaka iz SAD zbog straha od terorizma, povećao se broj putnika na kruzerima. Kruzeri predstavljaju sigurno mjesto i turistima pružaju ograničen kontakt s lokalnim stanovništvom. Turisti napuštaju kruzer samo na nekoliko sati kako bi posjetili turističke atrakcije u unutrašnjosti (Redclift, 2009).

Poboljšane prometne i komunikacijske veze s južnim dijelom Quintana Rooa omogućile su priliku za stvaranje alternativnih oblika turizma u udaljenim područjima. Na primjer, ekoturizam u rezervatu biosfere Sian Ka'an i Xcalak, kulturni turizam u projektu Mundo Maya (svijet Maya) koji uključuje suradnju Meksika, Gvatemale, Belizea, Hondurasa i El Salvadora (Torres, 2002). Turizam u unutrašnjosti Quintana Rooa nudi razne aktivnosti poput tradicionalnih ceremonija Maya, učenje o tradicionalnoj medicini i bilju, sudjelovanje u zanatskim ili gastronomskim radionicama i ruralnim aktivnostima. To turistima omogućuje otkrivanje i učenje običaja lokalnog autohtonog stanovništva (Jouault i Fuentes, 2020). Iako su ti oblici turizma manje posjećeni u odnosu na masovni turizam, vlada ih je prepoznala kao važne potencijale za postizanje raznolikosti cijelog područja i širenje turizma u unutrašnjost (Torres, 2002). Vlada je pokrenula i etnografski turizam u projektu Pueblos Magicos (Čarobni gradovi) koje čine gradovi Tulum, Isla Mujeres i Bacalar, a svrha je očuvanje povijesnog i prirodnog bogatstva u njima. Glavne vrste turizma u državi su arheološki, kulturni, sportski, avanturistički, shopping, gastronomski, zdravstveni, vjerski, seoski i ekoturizam (Vlada Quintana Roo, n.d.).

6. UTJECAJ CANCUNA NA REGIONALNI RAZVOJ

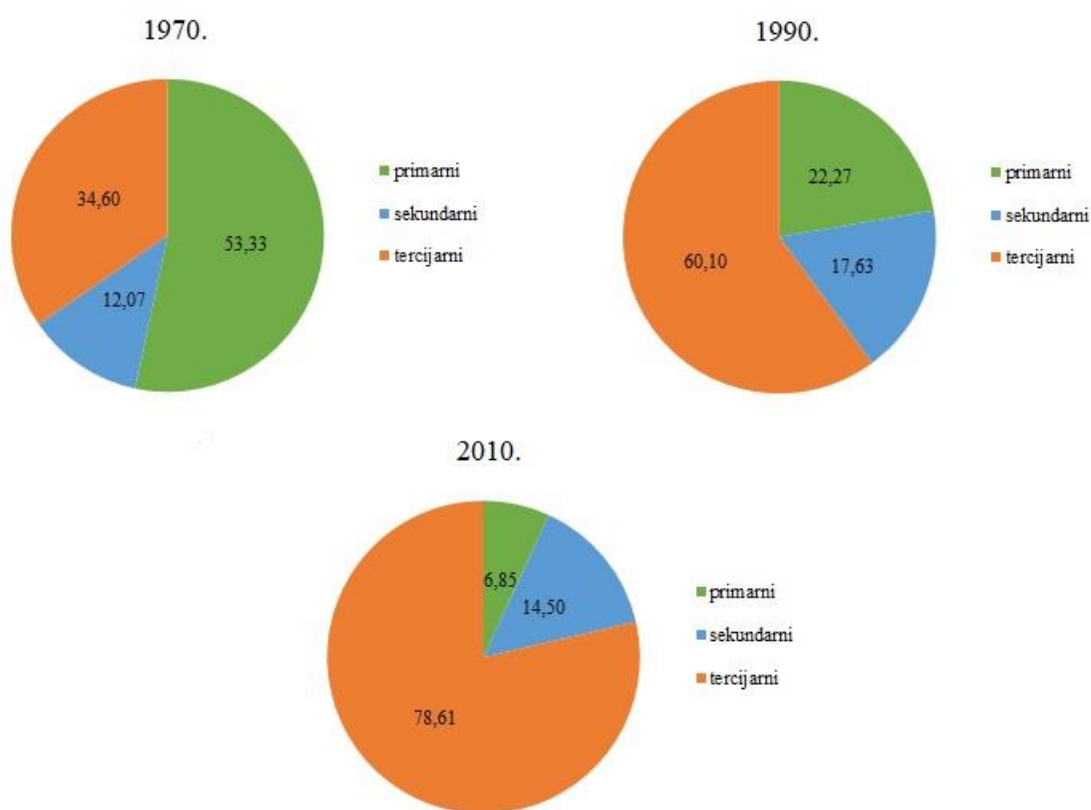
Zemlje u razvoju sve se više okreću turizmu kao mehanizmu za uspostavljanje regionalnog razvoja povezivanjem s drugim sektorima gospodarstva. Međutim, međusektorsko povezivanje često ne uspijeva. Rast turizma često dovodi do povećane ovisnosti o uvozu stranih proizvoda što usporava razvoj lokalne poljoprivrede i industrije te zahtijeva veće novčane izdatke. Turističke povlastice često zaobilaze lokalno stanovništvo jer njima upravljaju transnacionalne kompanije i nacionalne vlade. Turistički centri često privlače siromašno ruralno stanovništvo koje dolazi u potrazi za poslom, a poslovi su često slabo plaćeni pa su ljudi primorani živjeti u skućenim i nehygijenskim uvjetima na periferiji grada (Torres i Momsen, 2005a).

Primjer takvog razvoja jest i izgradnja Cancuna. Gospodarski razvoj Cancuna, osim novčane zarade, trebao je potaknuti regionalni razvoj cijele države Quintana Roo stvaranjem gospodarskih veza s drugim sektorima, ponajviše poljoprivredom i industrijom, a u korist marginaliziranog ruralnog stanovništva. Razvoj Cancuna bio je uspješniji od razvoja kasnijih planskih turističkih centara. Cancun se u tridesetak godina transformirao iz siromašnog, nenaseljenog područja u jedno od vodećih svjetskih odredišta masovnog turizma. To se odrazilo i na populaciju Quintana Rooa koja se povećala desetak puta. Danas u Cancunu živi polovica stanovnika Quintana Rooa (Torres i Momsen, 2005a).

Kao što je već rečeno, područje današnje države Quintana Roo je do kraja 1960-ih bilo nerazvijeno, izolirano od ostatka Meksika, a Cancun malo ribarsko naselje sa stotinjak stanovnika. Fizička i društvena izgradnja Cancuna uključivala je transformaciju ovog praznog prostora iz ruralnog proizvodnog prostora, gdje je živjelo Mayansko stanovništvo, u prostor za potrošnju milijuna stranih turista. To je rezultiralo davanjem statusa savezne države Quintani Roo 1974. godine (Torres i Momsen, 2005a). Godine 1930., kada Quintana Roo bio federalan teritorij, imao je četiri općine: Cozumel, Filipe Carrillo Puerto, Isla Mujeres i Payo Obispo, a sredinom 1970-ih čak sedam općina: Benito Juárez (gdje se nalazi Cancun), Cozumel, Felipe Carrillo Puerto, Isla Mujeres, José María Morelos, Lázaro Cárdenas i Othón Blanco. Do danas su nastale još četiri općine: Solidaridad, Tulum, Bacalar i Puerto Morelos. Osnivanje posljednje četiri općine posljedica je turističke aktivnosti i porasta broja stanovnika. 1990-ih godina turizam u Cancunu je zastario i javila se potreba za novim oblicima turizma, stvoren je Koridor Cancun-Tulum (kasnije nazvan Riviera Maya) zbog čega je stvorena i nova općina. Nove općine nalaze se na strateškim mjestima za turističko tržište i imaju bogate prirodne resurse (Cardenas, 2019).

Turističke aktivnosti u Quintani Roo postojale su i prije izgradnje Cancuna. Turizam je bio razvijen na tropskom otoku Cozumel koji je turiste privlačio zbog koraljnog grebena, ruševina Maya i natjecanja u jedrenju. Cozumel je 1970. godine imao 307 soba u kojima je boravilo oko 36 300 stranih i 24 200 domaćih turista. Drugo turističke središte bio je Isla Mujeres, mali otok u blizini Cancuna. 1970. godine imao je 139 soba, 8 100 stranih i 18 800 domaćih turista. Rast turizma na tom prostoru bio je ograničen zbog nedostatka moderne infrastrukture, smještajnih kapaciteta, promocije i prijevoza (Torres i Momsen, 2005a).

Kao rezultat planskog razvoja turizma, Cancun je postao najposjećenija turistička destinacija Meksika. Brz razvoj Cancuna utjecao je na ekonomske i socijalne promjene cijele regije. Jedna od najznačajnijih promjena bila je prijelaz iz agrarnog na gotovo potpuno uslužno orijentirano gospodarstvo (sl. 7.). Također, došlo je do feminizacije radne snage. Udio zaposlenih žena 1970. godine iznosio je 10,69% od ukupno zaposlenih, a 2010. porastao je na 34,72%. Više od 90% zaposlenih žena 2010. godine radilo je u uslužnim djelatnostima (tab. 1.). To je posljedica širokog spektra poslova za žene koje pruža uslužni sektor, za razliku od agrarnog. S pristupom zapošljavanju i time vlastitim prihodima, žene su postale neovisnije (Wilson, 2008).

Sl. 7. Strukturne promjene ekonomije u državi Quintana Roo od 1970. do 2010. godine

Izvor: INEGI, 1970, 1990, 2011

Tab. 1. Udio zaposlenih muškaraca i žena na području države Quintana Roo 1970. i 2010. godine

sektor	1970.		2010.	
	muškarci	žene	muškarci	žene
primarni	58,64%	10,17%	10,12%	0,70%
sekundarni	11,82%	12,22%	19,44%	5,24%
tercijarni	29,55%	77,61%	70,45%	94,06%

Izvor: INEGI 1970, 2011

Cancun je 2017. godine bio najposjećenija destinacija u Latinskoj Americi sa 6,04 milijuna turista i prihodom od 5 200 milijuna američkih dolara. Cancun je posjetilo gotovo dvostruko više turista od druge najposjećenije destinacije. Iste godine Riviera Maya bila je četvrta najposjećenija destinacija sa 2,90 milijuna turista i zaradom od 2 940 milijuna američkih dolara (Statista, 2020). Turizam je postao glavna gospodarska grana u Quintana Roo. Time je Cancun ispunio jedan od ciljeva izgradnje, odnosno ostvarivanje profita i bogaćenje države. Cancun je nadmašio izvorna ekonomska očekivanja što je potaknulo državu na izgradnju novih turistički planiranih centara – Ixtapa (Guerrero), Los Cabos (Baja California Sur), Loreto (Baja California Sur) i Huatulco (Oxaca) (sl. 8.) (Torres i Momsen, 2005a).

Sl. 8. Novi turistički centri u Meksiku

Izvor: Torres i Momsen, 2005a

Međutim, ekonomski razvoj Cancuna nije se u potpunosti reflektirao na regionalni razvoj i poboljšanje kvalitete života lokalnog stanovništva. Turizam u Cancunu nije pokrenuo veze s drugim gospodarskim sektorima. Turizam ima potencijal potaknuti razvoj poljoprivrede kroz opskrbu hotela lokalnim prehrambenim proizvodima. No u slučaju poljoprivrede, turizam je doveo do stagnacije sektora i pada ekonomski aktivnog stanovništva u tom sektoru (sl. 7.) (Torres i Momsen, 2004). Samo 4,5% voća i 3,4% povrća koji se konzumiraju u hotelima u Cancunu je proizvedeno u Quintani Roo. Farme opskrbljuju hotele mesom u malom udjelu (9%), a mliječne proizvode gotova da i ne proizvode. Jedina značajnija iznimka je lokalna ribarska industrija koja opskrbljuje 35% potražnje za plodovima mora. Važnu ulogu u opskrbi hotela hranom ima susjedna savezna država Yucatan koja zadovoljava oko 20% potražnje za voćem, povrćem i mesom, 64% peradi i 40% morskim plodovima (Torres, 2003). Većina proizvoda produkt je visoko razvijenih agroindustrija. Najveći dio svježeg voća i povrća uvezena je iz drugih dijelova Meksika. Najvažnija ekološka ograničenja za razvoj poljoprivrede na području države Quintana Roo su nepravilne i

neredovite padaline, česti uragani te tanka i stjenovita tla karakteristična za kriška područja. Usprkos tome, većinu ovih ograničenja moglo bi se prevladati kvalitetnim odabirom lokacije, tehnološkim inovacijama i ulaganjima. Također, slabljenju poljoprivrede doprinosi veća potražnja za djelatnicima u turističkom sektoru koji su bolje plaćeni, stoga poljoprivrednici napuštaju svoje posjede i odlaze u grad što dovodi do nedostatka radnika u poljoprivrednom sektoru. Usto meksička je vlada 1980-ih provela ekonomske reforme čime su smanjene subvencije poljoprivrednicima pa su mnogi ostali bez kapitala za pokretanje poljoprivredne proizvodnje (Torres, 2003). Turistički djelatnici smatraju da lokalni proizvođači ne mogu uzgojiti kvalitetne proizvode po konkurentnoj cijeni i u duljem vremenskom periodu. Neki hoteli i restorani imali su negativna iskustva s proizvođačima iz Quintana Roo, stoga su izgubili povjerenje. Također, neki poljoprivrednici su imali loša iskustva s privatnim poduzetnicima koji im nisu platili proizvode ili im nisu platili po dogovorenoj cijeni. Poljoprivredna proizvodnja u Quintani Roo je neorganizirana i uz nekoliko iznimaka namijenjena prehrani stanovnika ili prodaji na neturističkom tržištu (Torres i Momsen, 2004).

Međutim, postoji i nekoliko pozitivnih promjera gdje poljoprivrednici svoje proizvode uspješno prodaju turističkom sektoru. Don Calvo je uz pomoć vlade krenuo s prodajom papaje. Vlada je pronašla kupce, a Don Calvo je morao platiti prijevoz do Cancuna. No, svoje proizvode je prodavao preko vladina posrednika pa je dobivalo manje novaca, nego da je direktno prodavao kupcima. Nakon pet godina napustio je vladin program i počeo sam opskrbljivati Cancun. U početku je sam dopremao papaju na tržnicu u Cancunu, a nakon sudjelovanja na izložbi voća na „otoku Cancunu“ počeo je izravno prodavati hotelima. Hotel Oasis, jedan od najvećih hotela u Cancunu, počeo je otkupljivati voće od lokalnih poljoprivrednika te je sam pokrivaio troškove prijevoza. Poljoprivrednici su smatrali da je uzrok neuspjeha povezivanja poljoprivrede i turizma nedostatak suradnje poljoprivrednika, male količine proizvoda, sezonalnost proizvodnje i nedostatak prijevoza proizvoda (Torres i Momsen, 2004).

Što se tiče industrije, ona nije bila pretjerano razvijena ni prije razvoja turizma. Najrazvijenija grana je graditeljstvo, što ne iznenađuje zbog stalne potrebe za izgradnjom turističkih sadržaja. Nakon toga slijedi prerađivačka industrija koja obuhvaća prehrambenu, duhansku, tekstilnu i industriju papira (Sveučilište Quintana Roo, 2013).

Turistički razvoj u Quintana Roo modernizirao je cestovnu infrastrukturu – izgrađene su nove autoceste koje povezuju turističke centre i ceste u ruralnim područjima radi boljeg povezivanja većih središta. Bolja infrastruktura olakšava život lokalnom stanovništvu skraćujući vrijeme putovanja (Jouaul i Fuentes, 2020). Iako je razvoj turizma otvorio mnoga radna mjesta, ona bolje plaćena zauzeli su imigranti iz drugih dijelova Meksika, dok lokalno stanovništvo Maya radi na slabije plaćenim i nesigurnijim poslovima. Jedan od razloga takve raspodjele poslova jest što Maya nisu kvalificirane za poslove u turističkom sektoru, osim onih u građevinarstvu, čišćenju ili posluživanju turista (Torres i Momsen, 2005a).

Neuspjeh u povezivanju turizma i drugih sektora dovelo je do ruralnog egzodusa i neravnomjernog regionalnog razvoja na području države Quintana Roo. Gotovo sva bogatstva koncentrirano je u turističkim gradovima, dok su ruralna područja i dalje marginalizirana. Zbog gotovo potpune ovisnosti o turizmu, ovo je područje osjetljivo na promjene globalnog turističkog tržišta. Na primjer, Cancun je posebno osjetljiv na promjene u potražnji američkih potrošača zbog dominacije američkih turista (Torres i Momsen, 2005a). Od međunarodnih turista u Quintana Roo 2019. godine 47,8% došlo je iz Sjedinjenih Američkih Država, dok su sljedeći najbrojniji turisti iz Kanade koji čine 14,1%. To je prije svega rezultat blizine SAD-a kao snažne emitivne zemlje (SEDETUR, 2020).

Neki autori smatraju da je najštetniji utjecaj turizma ruralni egzodus koji je doveo do naglog i nekontroliranog rasta urbanih naselja na periferiji turističkih gradova. Vlada Quintana Roo nije uspjela pratiti potražnju za osnovnim uslugama i infrastrukturom, stoga migranti žive u sve lošijim uvjetima. Neodgovarajući sustav za pročišćavanje vode i loša kanalizacijska infrastruktura dovode do zdravstvenih problema. To predstavlja probleme za turizam gdje sanitarni i higijenski uvjeti moraju biti na najvišoj razini. Iseljavanje iz ruralnih područja negativno utječe na poljoprivredne djelatnosti zbog nedostatka mlade radne snage. Ujedno, zbog nedostatka radne snage rastu cijene poljoprivrednih proizvoda. Iako su u gradu veće plaće, troškovi života su također veći (Torres i Momsen, 2005a).

Razvoj turizma u Quintana Roo nije uspio smanjiti jaz između bogatih i siromašnih kroz regionalni razvoj kako su se planeri nadali. Zapravo, učinio je da se te razlike snažnije osjete (Pisunyer i Thomas, 1997, prema Torres i Momsen, 2005a). Quintana Roo se u mnogim razvojnim projektima dijeli na tri zone: turističku (jezgra), zonu Maya (periferija) i Južnu zonu. Turistička

zona nalazi se na sjeveru države, a sastoji se od urbanih turističkih područja duž obalnog koridora Cancun-Tulum, Isla Mujeres i Cozumel. U njoj su koncentrirani kapital, bogatstvo, ulaganja, infrastruktura i usluge. Zona Maya, koja je prvenstveno ruralna i sadrži većinu stanovništva Maya, iznimno je osiromašena i marginalizirana. Stanovništvo se većinom bavi poljoprivredom koja jedva zadovoljava potrebe kućanstva. Južna zona nalazi se između ova dva ekstrema, a uključuje glavni grad države - Chetumal. Koncentracija na masovni turizam, s malo diverzifikacije, dovelo je do pogoršanja ovih regionalnih razlika među zonama. Umjesto poticanja regionalnog razvoja, kako je navedeno u izvornim razvojnim planovima Cancuna, razvoj turizma probudio je regionalne nejednakosti i utisnuo obrazac neravnomjernog, asimetričnog razvoja Quintana Rooa (Torres i Momsen, 2005a). Neravnomjeran regionalni razvoj posljedica je lošeg regionalnog planiranja.

7. EKOLOŠKE POSLJEDICE IZGRADNJE CANCUNA

Naglo povećanje broja stanovnika i turista odrazilo se na stanje okoliša. Cancun se nalazi na vrlo propusnom tlu, nema rijeka, a kiša lako prodire u podzemlje. Zbog loše drenaže kanalizacija istječe kroz podzemlje i tako onečišćuje okoliš. Grad raspolaže s devet uređaja za pročišćavanje otpadnih voda, od koji s trima upravlja FONATUR, a s ostalima općina. Istraživanje provedeno 2007. godine pokazalo je onečišćenje podzemnih voda zbog visoke koncentracije fekalnih voda, deterdženata i masti (Martinez i dr., 2013). U rubnim ruralnim područjima grada velik dio otpadnih voda odlaže se u loše izgrađene septičke jame, bunare ili uopće nema kanalizacije (Murray, 2007). Neadekvatno pročišćavanje otpadnih voda možda je najvažniji ekološki problem u gradu. Loše pročišćena voda dolazi do laguna što uzrokuje eutrofikaciju (sl. 9.). Lagune također oštećuje ograničavanje prirodnog pročišćavanja zatrpavanjem kanala kako bi se omogućila daljnja izgradnja hotela (Torres i Momsen, 2005a).

Sl. 9. Onečišćenje lagune Nichupte 2019. godine

Izvor: Marcixnoticias.com, 2019

Ubrzani rast stanovništva Cancun je pretvorio u grad s velikom proizvodnjom smeća koje se odlaže na ilegalna odlagališta (sl. 10.) (Martinez i dr., 2013). U 2021. godini javni službenici očistili su 175 tajnih, ilegalnih odlagališta smeća u gradu, no neka su već nakon nekoliko dana ponovno puna smeća (Riviera Maya News, 2021).

Sl. 10. Ilegalno odlagalište otpada na obali Cancuna

Izvor: Riviera Maya News, 2021

Zbog pojačanih turističkih aktivnosti dolazi do erozije obala, a visoki valovi izazvani uraganima odnose velike količine pijeska i plaže se smanjuju. Stoga u Cancunu provode dohranu plaže. Prva dohrana provodila se od 2006. do 2009. godine, nakon što je 2005. Cancun pogodio uragan Wilma koji je odnio 8 milijuna m³ pijeska. Naknadno je provedeno još nekoliko dohrana kako bi plaže ostale privlačne turistima (Martell i dr., 2020). Nadalje, zbog nedostatka prostora za gradnju novih sadržaja degradira se prirodna vegetacija, prvenstveno šume mangrova, unatoč tome što su zaštićene (dio se krči nezakonito i tajno). Erozija rezultira povećanim odnošenjem sedimenata što posebno šteti koraljnom grebenu. Također, izgradnja cestovne infrastrukture, kanalizacijskih sustava, zračne luke, turističkih sadržaja i stambenih područja dovelo je do vizualne degradacije okoliša, migracija životinja i nedostatka vode (Murray, 2007; Martinez i dr., 2013).

Turizam utječe i na koraljni greben u blizini obale što uključuje štetu od sidrenja na samom grebenu, fizičku štetu od čamaca u plićim područjima, trganje koralja prilikom ronjenja i onečišćenje s kopna i brodova (Murray, 2007).

Povećanje količine izlovljene ribe dovelo je do smanjenja ribljeg fonda na tom području, a najuočljiviji je pad broja jastoga i školjaka zbog čega je njihov lov zabranjen u većini područja. Također su ugrožene i druge životinjske vrste poput morskih kornjača čija su se jaja koristila u prehrani, a izgradnjom turističkih objekata u obalnom području nestaju područja gdje kornjače polažu jaja. Uz kornjače, lovi se i najmanje osam vrsta ptica i četiri vrste sisavaca (Murray, 2007).

Stručnjaci su sredinom 1980-ih utvrdili visoku krhkost ekosustava i ograničeni životni vijek Nichupta lagune, stoga su vlasti pokušale riješiti taj problem. Krenuli su s uklanjanjem kanalizacijske vode, proširenjem uređaja za pročišćavanje vode, čišćenja vodenih biljaka i zabrane plovidbe za velike brodove. Međutim, onečišćenje se nastavilo jer su zakoni doneseni tek desetak godina kasnije (Romero, 2009, prema Martinez i dr., 2013). Nedostatak politike upravljanja okolišem pridonio je njegovu onečišćenju, a bez uređenog zakonodavstva turizam nije mogao voditi prema održivosti (Martinez i dr., 2013).

8. SOCIOEKONOMSKE PROMJENE

S porastom broja stanovnika grad se suočava ne samo s ekološkim problemima, nego i socijalnim. Grad nije bio spreman na toliku imigraciju pa veliki broj ljudi izvan turističkih područja nema osnovne socijalne usluge ni fizičku infrastrukturu (Murray, 2007). Već na samom početku izgradnje, veliki broj migranata živio je u neregularnim objektima. Ljudi su dolazili iz cijele zemlje, nisu poznavali prostor, nisu imali osjećaj pripadnosti te su vjerovali da će tamo biti privremeno zbog čega nisu ulagali u napredak svog smještaja (Martinez i dr., 2013).

U Cancunu većina hotela ima svoje plaže, a arhitekturu karakterizira modernizam i luksuz. Izgledom se zapravo ne razlikuje od drugih tropskih turističkih destinacija. Lokalno stanovništvo podređeno je turistima jer mogu koristiti samo dvije plaže te su i fizički odvojeni od turista, što je objašnjeno ranije u radu. Također, meksički turisti osjećaju se kao stranci u vlastitoj državi. Iako turizam donosi gospodarski rast, kvaliteta života postupno se smanjuje. U Cancunu vlada socijalna nejednakost gdje se može uočiti snažna razlika između ljudi koji žive u luksuznim stambenim kompleksima i onih koji žive u područjima velike marginalnosti što ovisi o poslu koji obavljaju. Dodatan problem za lokalno stanovništvo jest i to što neki međunarodni hotelski lanci zapošljavaju strane radnike (Martinez i dr., 2013).

Ljudi su iz ruralnih područja prešli u gradsku klasu gdje ih rad u velikim hotelskim lancima uključuje u drugačiji socijalni i ekonomski ritam. To je dovelo do napetosti u njihovim obiteljskim odnosima jer napuštaju svoje porijeklo, ostavljajući za sobom nekadašnji način života i međusobne odnose koji povećavaju razinu stresa i tjeskobe (Garcia, 2010, prema Martinez i dr., 2013). Uz to, niska primanja dovode do velikog broja socijalnih problema poput prostitucije, zlostavljanja djece, kriminala, alkoholizma, trgovine drogom i ovisnosti o drogama. Tijekom sezone hotelski su radnici prisiljeni raditi duge smjene s niskim plaćama, a stanovništvo se također zapošljava na privremeni rad, koji može biti tjedni ili mjesečni, što im ne osigurava stalna primanja (Martinez i dr., 2013). Dolazak velikih tvrtki povećao je cijenu zemljišta i vrijednosti zbog čega dolazi do korupcije, ilegalne prodaje i posredovanja, što koriste tvrtke za prodaju nekretnina koje definiraju cijene (Martinez i dr., 2013).

Socijalnim problemima najpogođenije je domorodačko stanovništvo Maya koje se najčešće iskorištava kao jeftinu radnu snagu i diskriminira zbog njihove visine (Martinez i dr., 2013). Za razliku od drugih država Meksika gdje projekti i državne reforme pomažu lokalnom

domorodačkom stanovništvu, u Quintana Roo intervencija države povrijedila je prava Maya. Provedene su zemljišne reforme kojima su Mayama oduzeta zemljišta, ali nisu dobili novčanu naknadu (Juarez, 2002). Njihove zajednice suočavaju se s problemom odljeva mladih u turistička središta u potrazi za poslom, a ti se poslovi najčešće odnose na niskokvalificirane poslove poput čišćenja, vrtlarenja, građevine i slično. To dovodi do odvajanja od tradicionalnih obreda i vjerskih praksi zajednice, a pri povratku često donose moderne ideje, običaje, stilove odjeće, vrijednosti i stavove čime dolazi do gubljenja izvorne kulture (Murray, 2007). Maye često mijenjaju poslove u potrazi za onim bolje plaćenim, no poslodavci promjene zaposlenja tumače kao nediscipliniranu radnu snagu (Juarez, 2002).

Nisu svi socijalni utjecaji turizma negativni. S većim priljevom novaca došlo je do otvaranja nekoliko akademskih institucija i izgradnje novih škola, osnovani su centri za zdravstvenu i socijalnu potporu, omogućeni su stambeni zajmovi za obitelji s niskim prihodima te je poboljšana infrastruktura. U nekim dijelovima države porastao je broj nevladinih organizacija te je došlo do jačanja lokalne poduzetničke klase. Međutim, dostupnost ovih usluga razlikuje se među regijama države, a mnoga mjesta nemaju odgovarajući obrazovnu infrastrukturu (Murray, 2007).

9. ZAKLJUČAK

Projekt izgradnje Cancuna pokrenut je kako bi turizam potaknuo regionalni razvoj i strana ulaganja. Od otvaranja turističkog kompleksa 1976. godine došlo je do naglog porasta broja stanovnika i višestrukog razvoja. Radovi na izgradnji i kasnije u turističkom sektoru zahtijevaju velik broj radne snage što privlači ljude i iz obližnjih područja da dosele u grad. Ruralni egzodus doveo je do naglog i nekontroliranog urbanog rasta. Prihodi od turizma potaknuli su izgradnju i modernizacija kanalizacijske, cestovne i komunikacijske infrastrukture što znatno poboljšava kvalitetu života lokalnog stanovništva. S druge strane, lokalnom stanovništvu ograničen je životni prostor. Stambeni dio odvojen je od turističkog dijela kako bi se turistima pružila privatnost i ekskluzivnost. Izražena je socijalna nejednakost – bogatije stanovništvo živi bliže turističkom dijelu grada, dok siromašno stanovništvo živi na periferiji gdje često nema osnovne infrastrukture. Problem za lokalno stanovništvo jest i što neki inozemni hotelski lanci zapošljavaju strane radnike, a niska primanja dovode do velikog broja socijalnih problema poput prostitucije, kriminala,

alkoholizma i ovisnosti o drogama. Socijalni problemi najviše pogađaju domorodačko stanovništvo Maya koje je niskokvalificirano i slabije plaćeno.

Razvoj turizma u Cancunu doveo je do širenja turističkog područja i stvaranja Riviere Maya te turističkih područja u unutrašnjosti države. Diverzifikacija turizma i širenje turističke ponude doprinijelo je povećanju turističkih dolazaka, a time i većim prihodima državi. Potaknuto je osnivanje novih akademskih ustanova, škola te zdravstvenih i socijalnih ustanova. Međutim, izgradnja turističke infrastrukture naštetila je okolišu. Došlo je do onečišćenja vode i tla, nastanka ilegalnih odlagališta otpada, erozije obala, degradacije prirodne vegetacije, izlova ribe i drugih životinja. Iako država u novije vrijeme krenula s razvojem temeljenom na održivom razvoju, čini se da su ekonomski interesi ipak ispred ekoloških.

Razvoj turizma trebao je potaknuti razvoj drugih djelatnosti, no te se nije dogodilo u Quintani Roo. Razvoj poljoprivrede kočio je nedostatak radne snage zbog migracija u grad, a država je smanjila subvencije poljoprivrednicima zbog čega mnogi odustaju od proizvodnje. Neuspjeh u povezivanju turizma i drugih sektora djelatnosti dovelo je do neravnomjernog regionalnog razvoja u Quintana Roo.

Cancun se u tridesetak godina transformirao iz siromašnog područja u jedno od vodećih svjetskih odredišta masovnog turizma. No ekonomski razvoj nije se u potpunosti prenio na regionalni razvoj i poboljšanje kvalitete života lokalnog stanovništva. Time je cilj projekt tek djelomično ostvaren. No s obzirom na to da Cancun postoji tek četrdesetak godina, to ne znači da ne će doći do daljnjeg razvoja. Kako bi se to ostvarilo država i lokalna vlast trebaju više poticati i podržavati lokalno stanovništvo kako bi došlo do jačanja lokalne poduzetničke klase.

10. LITERATURA

Cardenas, E., 2019: Municipios turísticos en Quintana Roo: origen y problemáticas, *Turismo y Sociedad* 26, 89-110., DOI: <https://doi.org/10.18601/01207555.n26.04>

Clancy, M.J., 1999: TOURISM AND DEVELOPMENT - Evidence from Mexico, *Annals of Tourism Research* 26 (1), 1-20.

Curić, Z., Glamuzina, N., Opačić, V.T., 2013: Meksiko i zemlje srednjoameričke prevlake, u: Curić, Z. (ur.): *Geografija turizma – regionalni pregled*, Naklada Ljevak d.o.o., Zagreb, 48-52.

Hiernaux-Nicolas, D., 1999: Cancun Bliss, u: Judd, D.R., i Fainstein, S.F. (ur.): *The Tourist City*, Yale University Press, New Haven, 124-139.

Jouault, S., Fuentes, A.G., 2020: El modelo de producción del espacio turístico del traspais de Cancun y la Riviera Maya, *Investigaciones Geograficas* 102, 1-15., DOI: [dx.doi.org/10.14350/rig.60003](https://doi.org/10.14350/rig.60003)

Juarez, A.M., 2002: Ecological Degradation, Global Tourism, and Inequality: Maya Interpretations of the Changing Environment in Quintana Roo, Mexico, *Human Organization* 61 (2), 113-124.

Kucheran, T., 2020: Cancun Has Become One Of Top Destinations in The World During the Pandemic, *Travel off Path*, 27. rujana, <https://www.traveloffpath.com/cancun-has-become-one-of-top-destinations-in-the-world-during-the-pandemic/> (17. 8. 2021.)

Martell, R., Mendoza, E., Marino-Tapia, I., Oderiz, I., Silva, R., 2020: How Effective Were the Beach Nourishments at Cancun?, *Jurnal of Marine Science and Engineering* 8 (6), 1-18., doi:10.3390/jmse8060388

Martinez, E.E.V., Nechar, M.C., Gonzalez, F.C.V., 2013: Ending a Touristic Destination in Four Decades: Cancun's Creation, Peak and Agony, *International Journal of Humanities and Social Science* 3 (8), 16-26.

Murray, G., 2007: Constructing Paradise: The Impacts of Big Tourism in the Mexican Coastal Zone, *Coastal Management* 35 (2), 339-355., DOI: 10.1080/08920750601169600

Pelas, H.R., 2011: *Turism development in Cancun, Mexico: an analysis of state-directed tourism initiatives in developing nation*, Diplomski rad, Sveučilište Georgtown

Redclift, M.R., 2009: Abandoned Spaces and the Myths of Place: Tourist Pioneers on Mexico's 'Mayan Riviera', *Jurnal of Tourism Research* 2 (1), 35-43.

Rosado-May, F.J., Kissmann, S., 1998: Planning for Sustainable Tourism in the Southern Coast of the Mexican Caribbean, u: Hens, L., Borden, R.J., Suzuki, S., Caravello, G. (ur.): *Research in Human Ecology: An Interdisciplinary Overview*, VUB University Press, Brisel, 53-77.

Torres, R., 2002: Cancun's tourism development from a Fordist spectrum of analysis, *Turist Studies* 2 (1), 87-116., DOI: 10.1177/1468797602002001098

Torres, R., 2003: Linkages Between Tourism and Agriculture in Mexico, *Annals of Tourism Research* 30 (3), 546-566., DOI: 10.1016/S0160-7383(02)00103-2

Torres, R., Momsen, J., 2004: Challenges and potential for linking tourism and agriculture to achieve pro-poor tourism objectives, *Progress in Development Studies* 4 (4), 294-318., DOI: 10.1191/1464993404ps092oa

Torres, R., Momsen, J., 2005a: Planned Tourism Development in Quintana Roo, Mexico: Engine for Regional Development or Prescription for Inequitable Growth?, *Current Issues in Tourism* 8 (4), 259-286., DOI: 10.1080/13683500508668218

Torres, R.M., Momsen, J.D., 2005b: Gringolandia: The Construction of a New Tourist Space in Mexico, *Annals of the Association of American Geographers* 95 (2), 314-335.

Walker, C., 2005: Archaeological Tourism: Looking for Answers along Mexico's Maya Riviera, *National Association for the Practice of Anthropology Bulletin* 23 (1), 60-76., DOI: 10.1525/napa.2005.23.1.60

Wilson, T.D., 2008: Economic and Social Impactts of Tourism in Mexico, *Latin American Perspectives* 35 (3), 37-52., DOI: 10.1177/0094582X08315758

11. IZVORI

1. Reales Casas: 2021: 5 interesting facts about Cancún, <https://realescasas.com/?p=799> (18. 1. 2021.)
2. Google Earth, 2021: <https://earth.google.com/web/search/cancun/@21.12406895,-86.85404516,7.84756864a,38759.45461318d,30y,0h,0t,0r/data=CigiJgokCXtuGmsAA0dAEYJhezlu3kZAGR-7DuIhRTBAIev2PNswtS9AMicKJQojCiExSUU4YVpUZm55Z1lpMUV1YXFFQnJ2dGFUX3IwUIFvTno> (23. 7. 2021.)
3. World population review, 2021: Cancun Population 2021, <https://worldpopulationreview.com/world-cities/cancun-population> (25. 7. 2021.)
4. Caribbean Turism Organization, 2005: Individual Country Statistics: Jamaica, Martinique, Mexican Caribbean (Cancun, Cozumel, Rivera Maya), Monsterrat, Puerto Rico, Saba, St. Kitts, <https://www.onecaribbean.org/content/files/2004JamaicatoStKittsreport.pdf> (18. 1. 2021.)
5. Caribbean Turism Organization, 2008: Individual Country Statistics: Jamaica, Martinique, Mexican Caribbean (Cancun, Cozumel, Rivera Maya), Monsterrat, Puerto Rico, Saba, <https://www.onecaribbean.org/content/files/2007JCaAtoSabaCountryStats.pdf> (18. 1. 2021.)
6. Caribbean Turism Organization, 2011: Individual Country Statistics: Jamaica, Martinique, Mexican Caribbean, Montserrat, Puerto Rico, Saba, <https://www.onecaribbean.org/content/files/strep4JAMAICAtoSABA.pdf> (18. 1. 2021.)
7. Statista, 2021: Meksiko: broj međunarodnih dolazaka putnika u Cancun 2011.-2020., <https://es.statista.com/estadisticas/1073795/numero-turistas-internacionales-cancun-mexico/> (18. 1. 2021.)
8. Nacionalni zavod za statistiku i geografiju (INEGI), 1970: IX Censo General de Población 1970: Población económicamente activa de 12 años y más, por entidad federativa, sexo y grupos quinquenales de edad, según rama de actividad, https://en.www.inegi.org.mx/programas/ccpv/1970/#Tabular_data (13. 8. 2021.)
9. Nacionalni zavod za statistiku i geografiju (INEGI), 1990: XI Censo General de Población y Vivienda 1990: Employed population aged 12 years and over, https://en.www.inegi.org.mx/programas/ccpv/1990/#Tabular_data (13. 8. 2021.)

10. Nacionalni zavod za statistiku i geografiju (INEGI), 2011: Censo de Población y Vivienda 2010: Tabulados del Cuestionario Ampliado, Población ocupada y su distribución porcentual según sector de actividad económica para cada entidad federativa, sexo y división ocupacional, https://en.www.inegi.org.mx/programas/ccpv/2010/#Tabular_data (13. 8. 2021.)
11. Statista, 2020: <https://es.statista.com/estadisticas/1073795/numero-turistas-internacionales-cancun-mexico/> (18. 1. 2021.)
12. SEDETUR, 2020: Quintana Roo: Como vamos en turismo de Quintana Roo? Enero – Noviembre 2019 vs 2018, http://sedeturqroo.gob.mx/ARCHIVOS/COMO_VAMOS_ENERO_NOVIEMBRE_2019.pdf (16. 8. 2021.)
13. Marcixnoticias.com, 2019: Tras muerte de fauna marina, esperan resultados de analisis a la laguna Nichupte, <https://www.marcixnoticias.com/tras-muerte-de-fauna-marina-esperan-resultados-de-analisis-a-la-laguna-nichupte/> (13. 8. 2021.)
14. Riviera Maya News, 2021: Public servants clean more than 175 clandestine garbage dumps around Cancun, <https://www.riviera-maya-news.com/public-servants-clean-more-than-175-clandestine-garbage-dumps-around-cancun/2021.html?cn-reloaded=1> (28. 7. 2021.)
15. Riviera Maya News, 2021: Public servants clean more than 175 clandestine garbage dumps around Cancun, <https://www.riviera-maya-news.com/public-servants-clean-more-than-175-clandestine-garbage-dumps-around-cancun/2021.html?cn-reloaded=1> (28. 7. 2021.)
16. Sveučilište Quintana Roo, 2013: AGENDAS DE COMPETITIVIDAD DE LOS DESTINOS TURÍSTICOS DE MEXICO: Estudio de Competitividad Turística del Destino Cancún, <http://www.sectur.gob.mx/wp-content/uploads/2015/02/PDF-Cancun.pdf> (13. 8. 2021.)
17. Vlada Quintana Roo, n.d.: DIVERSIFICACIÓN Y DESARROLLO DEL TURISMO <https://qroo.gob.mx/inicio/> (13. 8. 2021.)
18. Yucatan Travel, 2019: Mayapan, <https://yucatan.travel/en/archeological-area/mayapan-2/> (1. 9. 2021.)

Popis priloga

Slika 1. Karta Quintana Roo	3
Slika 2. Izgradnja Cancuna od 1970. do 2006.	6
Slika 3. Zone Cancuna	7
Slika 4. Kretanje broja stanovnika Cancuna od 1970. do 2020. godine	9
Slika 5. Kretanje broja stranih turista u Cancunu od 1970. do 2020. godine	11
Slika 6. Ruševine Mayapana	13
Slika 7. Strukturne promjene ekonomije u državi Quintana Roo od 1970. do 2010. godine	16
Slika 8. Novi turistički centri u Meksiku	18
Slika 9. Onečišćenje lagune Nichupte 2019. godine	22
Slika 10. Ilegalno odlagalište otpada na obali Cancuna	22
Tablica. 1. Udio zaposlenih muškaraca i žena na području države Quintana Roo 1970. i 2010. godine	17